

дованы другие средства графической организации, а именно расположение текста на странице, разделение на строфы, слияние или разрыв слов, отсутствие заглавных букв, или же ненормативное их использование внутри слова, игру шрифтами, отсутствие пунктуации, использования иноязычных слов и тому подобное. Кроме того, показано влияние компьютера и информационных технологий на визуальное оформление поэзии. Особое внимание уделено образованию новых слов в творчестве М. Шунь, показано влияние средств визуализации на содержание поэтического текста.

Ключевые слова: визуализация, графический образ поэтического текста, иноязычные вкрапления, графика, языковая экономия.

Kytsan Olena. Graphics of Modern Poetry (exemplifying the collection of poetry «BIAS» by Maria Shun). In this article, for the first time, attempt is made to analyze fully all nuances of the textual graphics of Ukrainian poetess, M. Shun, who is now based in New York. Her book “BIAS”, analyzes the graphicsats – the new productive units of writing communication, and motivates by reasoning their use in the author’s creativity. It also researches alternate means of the graphical organization, such as text location on a page, division of lines, merging or breaking of words, absence of capital letters, or their unnormalized application within a word, play with great-primers, absence of punctuations, as well as the use of foreign words etc. In addition, it shows the influence of the computer and other informational technologies on the visual design of poetry. Most of the critic’s attention is paid to the creation of new words (neologisms) by M. Shun, as well as analyzing the influence of visual explicitness on the content of her poetic texts.

Key words: visualization, graphical device of the poetic text, foreign inclusions, graphicsats, language economy.

УДК 811.161.2:81’37

Ірина Кость

ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗНОЇ НОМІНАЦІЇ ПЕРЕЖИВАНЬ В ІДЮСТИЛІ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «1313»)

Стаття присвячена проблемі визначення ідіостильової манери вербалізації внутрішньої сфери персонажів повісті «1313» Наталени Королевої. Увагу зосереджено на особливостях маніфестації емоцій засобами образної номінації, а саме: метафорами, фразеологізмами, порівняннями. Визначено асоціативні основи образних найменувань емоцій.

Ключові слова: емоція, вербалізація, фразеологізм, метафора, порівняння, Наталена Королева.

Постановка наукової проблеми та її значення. Особливе місце серед мовних засобів презентації понять посідають образні назви, зокрема фразеологічні одиниці та метафори. Фразеологізми виконують номінативну функцію, проте є знаками непрямой номінації фрагментів дійсності, особливістю котрих є образність, що полягає у «здатності викликати у нашій свідомості наочні уявлення, яскраві картини, на фоні яких ми сприймаємо предметно-речовий і понятійно-логічний зміст цих одиниць» [6, с. 4]. Метафора ж «є результатом активної пізнавальної діяльності людини», адже, з одного боку, у ній «узагальнюються певні ознаки, що переносяться з одного предмета на інший, а з іншого – метафора – приховане внутрішнє порівняння, яке відрізняється конкретно чуттєвим змістом» [2, с. 136]. Проте метафора, як і інші виражальні засоби, вирізняється індивідуальністю і слугує індикатором ідіолекту письменника, оскільки відбиває авторське сприйняття світу, життєве кредо, презентує особливу парадигму мислення митця, відмінну від звичайного бачення ним світу [7, с. 151–152].

Емоції, що є невід'ємним складником частиною психічної сфери людини, вербалізуються кількома способами, а саме: через лексику емоцій, фразеологізми, стилістичні засоби, а також за допомогою невербального коду. Мовні засоби, які маніфестують внутрішній світ особистості, не лише здійснюють номінативну функцію, й ілюструють перцепцію переживань, їхнє трактування. Таким чином, слугують, з одного боку, одиницею називання, а з іншого – представником мовомислення і світосприймання як особи зокрема, так і етносу загалом.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Різні аспекти проблеми співвідношення емоційної сфери особистості та мови, емоції і ментальності, вербалізації емоційних станів досліджували В. Ю. Апресян, Л. Г. Бабенко, Н. І. Бойко, О. О. Борисов, М. В. Гамзюк, А. А. Калита, О. П. Левченко, Ю. Ф. Прадід, П. О. Селігей, В. І. Шаховський та ін. Існує чимало вагомих студій із лінгвістики емоцій на матеріалі англійської та російської мов, що ж до україністики, то питання мовних засобів вираження переживань людини потребує ще різностороннього вивчення.

Для аналізу тексту як репрезентативного матеріалу стилю митця не випадково ми обрали твір Наталени Королевої, адже ця письменниця непересічна особистість, митець із європейським мисленням, чия творчість потребує ще не одного літературознавчого дослідження, а мовознавчого – і поготів, адже жодної ґрунтовної лінгвістичної

студії на теренах України ще не було здійснено. Власне це і визначає **актуальність та новизну** нашої розвідки.

Мова творів Наталени Королевої різниться від мови власне українських письменників, на що вказує не один дослідник. Так, В. Шевчук декларує, що письменниця «стоїть в українській літературі трохи осібно, її стиль ні на який інший не схожий, її мова барвіста, також своєрідна, вишукана й трохи книжна» [8, с. 18]. Підкреслюючи європейськість Наталени Королевої, О. Мишанич констатує той факт, що «в традиційний стиль і образну мову української прози влився свіжий струмінь європейського письма. Лексика, фразеологія, точність образу і вислову, навіть синтаксичні конструкції речень відрізняють її художній текст від суто українського» [4, с. 634]. Манера розповіді письменниці «дуже витончена, із безліччю відтінків від суму до радості, сяє різноманітними кольоративних і одоративних відтінків, підносячи українську мову до вершин найрозвиненіших мов світу» [1, с. 34].

Мета дослідження – вивчення образних номінацій на позначення емоцій як своєрідної манери рефлексії мислення та сприйняття переживань людини, а також як маркера ідіостилю Наталени Королевої. Досягнення мети вимагає реалізації таких **завдань**: 1) здійснити аналіз структур у векторі «мовна одиниця – результат сприйняття дійсності»; 2) виокремити особливості використання образних номінацій емоційних станів; 3) з'ясувати стильову манеру маніфестації почувань Наталени Королевої. **Матеріалом** студії слугували образні номінації емоцій, що використовує Наталена Королева у повісті «1313».

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Образні номінації емоцій криють у собі сприйняття переживань і їх асоціативне осмислення письменником. Наталена Королева трактує емоції людини у зіставленні з навколишнім середовищем, явищами природи, як-от: «ЕМОЦІЯ (ГНІВ) – ВІТЕР» (*Морський шквал гніву налітає на Константина* [3, с. 138]; – *Насмілюємось, – коротко відповів Бертольд, якого знову вже заносив вихор* [3, с. 219]), «ЕМОЦІЯ (РАДІСТЬ) – ВОДА» (*На Бертольдову душу накопилась велетенська хвиля неймовірної, безмежної радості, затопила його всього, підносячи до екстазу* [3, с. 220]; *Весняною повинню затоплювала серце Бертольдове бурхлива радість* [3, с. 245]), «ЕМОЦІЯ (ГНІВ) – РІДИНА» (*Тепер його п'яну голову залило кров'ю роздратування, оп'яняючись гнівом, більш як вином* [3, с. 145]), «ЕМОЦІЯ (РАДІСТЬ, ГНІВ, ЗАХОПЛЕННЯ) –

ВОГОНЬ» (*І від цього пригас його радісний настрій* [3, с. 222]; *І раптом спалахнула в серці злість* [3, с. 197]; – *Ще ж вчора, – сам не раз міркував над Бертольдвою вдачею патер Герхард, ще ж вчора Бертольд палахкотів від захоплення своєю новою ідеєю, а вже сьогодні – мов той попіл...* [3, с. 193]), «ЕМОЦІЯ (ГНІВ) – СТИХІЯ» (*Але злість не вщухала* [3, с. 225]). Емоційний стан байдужості – відсутності переживання – трактований у тексті як результат горіння, тобто попіл («ЕМОЦІЯ – ВОГОНЬ», а «БАЙДУЖІСТЬ – ПОПІЛ»): *На серце неначе хто насипав попелу* [3, с. 222]; – *Ще ж вчора, – сам не раз міркував над Бертольдвою вдачею патер Герхард, ще ж вчора Бертольд палахкотів від захоплення своєю новою ідеєю, а вже сьогодні – мов той попіл...* [3, с. 193]. Близькою до аналогії емоції з явищами природи є сприйняття переживання як звуку, що конкретизоване як якості музики: «ЕМОЦІЯ – МУЗИКА», яка лунає в душі (*І десь в глибині його душі бренькнула незнана, тривожно-солодка нота* [3, с. 162]) чи породжується струнами серця (*Колумба, що її ім'я ще так недавно грало неокреслено-журливими струнами його серця, тепер була йому більш як байдужа* [3, с. 243]).

Традиційним для української етноментальності є зіставлення «ЕМОЦІЯ (СТРАХ) – ХОЛОД», про що свідчить низка фразеологізмів з цією образною основою (*кров холодне у жилах* [5, с. 315], *серце стигне (холодне)* [5, с. 642], *наганяти холоду* [5, с. 417–418] та ін.). Наталена Королева також звертається до аналогії емоції страху з відчуттям холоду, який є вегетативною реакцією на переживання, і вербалізує її у фразеологічних одиницях *по спині пробіг холодок* (письменниця доповнює фразему, більш широким змалюванням ситуації: *По спині пробіг холодок і сховався у волоссі, дмухнувши зимним подихом по шиї* [3, с. 148]), *обвіяло холодком, холодніло серце*, які здійснюють номінацію емоційного стану людини (*Однак тепер дівчину обвіяло холодком й на спині набігла гусяча шкіра* [3, с. 183]; *І що меншала віддаль між дівчиною та дивною постаттю, тим дужче холодніло у Емерль серце, а волосся на голові починало ворухитись, намагаючись виплутатись з кісника, яким туго було пов'язане на ніч* [3, с. 183]). Зазначена асоціація покладена і в основу сполуки *наганяти холоду*, що маніфестує емоційний вплив, результатом якого є переживання (*Таки нагнали вам холоду, магістре?* [3, с. 212]). Ще одна група фразеологізмів, для образної основи яких взято вегетативні реакції організму на переживання, презентує сприйняття

«ЕМОЦІЯ (ГНІВ) – КРОВ»: *Бертольдові стало терпко на душі, як тоді, кров клекотіла й треба було великого напруження, щоб не виявити назовні своїх почувань* [3, с. 218]; *Кров булькотіла в скронях, рум'янець залив оливкове обличчя, розсевіли думки* [3, с. 245].

Особливістю образних назв, що номінують емоційні процеси, є активне використання у їх складі лексем *серце* і *душа*, адже власне з цими об'єктами пов'язана емоційна сфера особистості. Наталена Королева частіше звертається до образу серця, яке виступає здебільшого суб'єктом дії (*І серце тремтіло й зищулювалось під тими м'якими ударами, немов чогось сподіваючись, очікуючи чогось у тривозі й легкому смутку* [3, с. 173]; *Але ж коли копита коня задудніли на мості, юнакові заплигало серце й ударів його не міг заглушити гулкий кінський тупіт* [3, с. 147]; *Може, ще серце само заговорить?* [3, с. 167]; *У нас, дрібоньких, не на те серце в тілі привішено, щоб з любовців боліло!* [3, с. 167]), рідше – об'єктом (*Щось до болю ніжне й солодко-сумне здушило Бертольдові серце й горло* [3, с. 195]). Душа як суб'єкт перебуває на маргінесах текстового використання (*І душа сумує, стурбована вельми* [3, с. 253]), проте активно вживається у конструкціях, що презентують її як локус дії (*Не міг би сказати, які почуття залили його душу* [3, с. 229]; *Спокій помалу входив у його душу...* [3, с. 146]; *І в Бертольдовій душі зненацька ворухнулось приспане почуття ніжності до патера Герхарда, що ставився до нього так, як ніколи не ставився й рідний батько* [3, с. 227]). На противагу, письменниця зрідка презентує серце як місце протікання емоційного процесу (*І раптом спалахнула в серці злість* [3, с. 197]).

Образна номінація емоцій реалізована здебільшого метафорами (*Відчув, що його раптом охоплює несподіваний вихор* [3, с. 174]; *Старий же – «туди його головою!» – переважно тримав мене для того, щоб я стримував його божевільні вибухи гніву* [3, с. 207]). Дещо меншу частку становлять фразеологізми. У тексті простежується узуальне використання сталих сполук (*Журливо-тривожно стислося серце й ніби холодок пробіг по спині* [3, с. 202]; *Ще в добру годину, коли Абель був певен, що ні вітер, ні дощі не поспують його віночків на дорогій могилці, він з легким серцем покидав кляштор, але при тій умові, що йому дозволяли брати з собою й коєць з сліпою пташкою* [3, с. 250]) і авторська їх трансформація, для якої характерне поширення фраземи, а часто і розгорнення одиниці

до опису цілої ситуації. Наприклад, фразеологізм *чути крила за плечима*, який має значення «Бути сповненим натхнення, душевного піднесення, сили і т. ін.» [5, с. 773], письменниця трансформує і поширює: *Тіло його дрібно тремтіло, мов у пропасниці, але він відчував дивну насолоду. Здавалось, то **тріпочуть розгорнені велетенські крила, які нечутно підносять його в безкраї простори**, а з тих недосяжних висот він ледве бачить маленьку землю й повзаючих по ній комашинок чи хробачків – людей* [3, с. 228].

Для стильової манери письма Наталени Королевої притаманне активне використання порівнянь як засобу образної номінації (*Думка зів'яла, втратила пружність і лежала нерухома та безсила, мов розкручена пружина* [3, с. 222]), проте вербалізація емоцій реалізується за допомогою цих зворотів доволі рідко (до 10 вживань): *Коли достойна мати Ерентруда вступила під низькі склепіння довгої, мов кам'яний мішок, зали трибуналу, **серце її неначе заволоклося чорним серпанком**, а думкою майнуло: «Тут зрозумієш слова: Христос зійшов у пекло»* [3, с. 188]. Частіше письменниця залучає порівняння для додаткового означення переживання поряд із лексикою емоцій: *Подивився на них лагідним поглядом і відчув, як потепліло на серці, немов його легенько погладила ніжна рука* [3, с. 195]; *Олов'яна важка байдужість пригнітила його, немов усього сплющила в плескуватий, безформний і безвільний шматок матерії* [3, с. 192]; *Тепер старий відчув біль, немов по ньому хльоснули бичем* [3, с. 217]; *Шалена жура гризла його серце, що стискалось мов у залізних щемках* [3, с. 240]; *Сяючи радістю, мов серпанком прикрита ліхтарня, Бертольд швидким кроком вийшов на коридор* [3, с. 245].

Образні назви Наталена Королева використовує для об'єктивації широкого спектру емоцій, зокрема гніву (*Щось зашаруділо за дверима, Константина знову враз **обняв гнів*** [3, с. 139]), радості (*Все дужче щось велике й солодке захльостує його... нема чим дихати...* [3, с. 228]), смутку (*Зненацька впало на брата Бертольда велике нещастя і в **чорну журбу впірнуло його серце*** [3, с. 239]), спокою (*Нічого вона не знає й не розуміє, одначе в її душі нема найменшого **страху, тільки надзвичайна, не знана досі тиша*** [3, с. 184]), страху (*І **холод біг по спині** від ридання металу в пільмі* [3, с. 256]), тривоги (*І **серце тремтіло й зщулювалось** під тими м'якими ударами, немов чогось сподіваючись, очікуючи чогось у тривозі й легкому смутку* [3, с. 173]), страждання (***Серце ж моє болить** за тим учнем невдячним, нещасли-*

вим [3, с. 257]), байдужості (*Сум і несмак до життя насунули на Бертольда* [3, с. 223]), розчулення (*І старече серце розм'якло* [3, с. 175]).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, для емоційної картини світу Наталени Королевої характерне є сприйняття емоцій в руслі української етноментальності («ЕМОЦІЯ – ВОГОНЬ», «ЕМОЦІЯ – ХОЛОД», «ЕМОЦІЯ – ВОДА» тощо). В образних назвах простежується кордоцентрична централізація переживань (26 одиниць у своєму складі мають лексему *серце* і лише 11 – *душу*), серце маніфестоване як суб'єкт, зрідка об'єкт дії, а душа – локус. Письмениця надає перевагу метафоричній номінації над фразеологічними одиницями і порівняннями. Фразеологізми на позначення емоцій здебільшого трансформовані і розширені до опису цілих ситуацій для чіткішого відтворення внутрішніх переживань людини і кодифікують асоціацію «СТРАХ – ХОЛОД», «СТРАХ – ТРЕМТІННЯ», «РАДІСТЬ – КРИЛА». Образна номінація слугує для вербалізації таких почуттів, як гнів, радість, страх, спокій, байдужість, тривога, розчулення, страждання. Наталени Королева активно використовує лексику емоцій у складі метафор і фразеологізмів.

Перспективним, на нашу думку, є дослідження лексичних засобів номінації емоційної сфери особистості у творах Наталени Королевої, дослідження засобів невербальної екстеріоризації переживань, а також цілісне студіювання її емоційної картини світу.

Джерела та література

1. Доценко К. Міфопоетичний дискурс творчості Наталени Королевої в контексті розвитку української літератури й публіцистики : монографія. – Запоріжжя : Просвіта, 2012. – 224 с.
2. Дятчук В. В. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови / В. В. Дятчук, Л. О. Пустовіт. – К. : Наук. думка, 1983. – 156 с.
3. Королева Н. Предок : Історичні повісті. Легенди старокиївські / Наталена Королева; [упоряд., авт. післям. та прим. О. В. Мишанич]. – К. : Дніпро, 1991. – С. 633–653.
4. Мишанич О. Дивосвіти Наталени Королевої // Королева Н. Предок : Історичні повісті ; Легенди старокиївські ; [упоряд., авт. післям. та прим. О. В. Мишанич] / Наталена Королева. – К. : Дніпро, 1991. – С. 633–653.
5. Словник фразеологізмів української мови / [уклад. : В.М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наук. думка, 2008. – 1104 с. – (Словники України).
6. Солодуб Ю. П. Образность фразеологизмов и фразеологическая номинация / Ю. П. Солодуб // Фразеологическая номинация: Особенности семантики фразеологизмов : Межвуз. сб. науч. тр. – Ростов н/Д : РГПИ, 1989. – С. 4–12.

7. Тимочко О. Б. Метафора як визначальний елемент ідіолекту письменника (на матеріалі творчості Грицька Чубая) / О. Б. Тимочко // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Вип. 10. – 2008. – Острог : Вид. нац. ун-ту «Острозька академія». – 510 с.
8. Шевчук В. Загадковий і манливий світ Наталени Королевої / В. Шевчук // Українська мова і література в школі. – 1988. – № 2. – С. 18.

Кость Ирина. Особенности образной номинации переживаний в идиостиле Наталены Королевой (на материале повести «1313»). Статья посвящена проблеме определения идиостилевой манеры вербализации внутренней сферы персонажей повести «1313» Наталены Королевой. Внимание сосредоточено на манифестации эмоций средствами образной номинации в тексте, а именно: метафорами, фразеологизмами, сравнениями. Определены ассоциации, положенные в основу образных наименований эмоций. Охарактеризовано использование образов сердца и души в фразеологических единицах и метафорах для обозначения переживаний. Конкретизированы эмоциональные состояния, для выражения которых писательница использует образные наименования. Выяснены особенности использования Наталеной Королевой метафор, фразеологизмов и сравнений в качестве вербализаторов чувств.

Ключевые слова: эмоция, вербализация, фразеологизм, метафора, сравнение, Наталена Королева.

Kost Iryna. The peculiarities of image nomination of emotions in idiostyle of Natalena Koroleva (on the basis of the novel «1313»). The article is dedicated to the problem of determination of idiostyle manner of inner world verbalization of heroes in the novel «1313» by Natalena Koroleva. The attention is drawn to emotion manifestation by means of image nomination in the text, namely: by means of metaphors, phraseological units, similes. The associations have been defined which have become the basis for image nomination of emotions. The use of heart and soul images in phraseologisms and metaphors for emotion nomination has been determined. The emotional states for the use of which the author uses image nomination have been specified. The peculiarities of metaphor, phraseological unit and simile use in the function of verbalizers of emotions by Natalena Koroleva have been clarified.

Key words: emotion, verbalization, phraseological unit, metaphor, simile, Natalena Koroleva.

УДК 070+821.161.2-1.08

Олена Кошелюк

ОНІРИЧНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ ЛЮБКА ДЕРЕША

У статті зроблено спробу проаналізувати особливості авторського стилю сучасного українського письменника Любка Дереша, з'ясувати роль сновидної